

Mian karim-Ullah Qureshi Karnahi

Kashmiri language with "Turani", the language of Turk, Tatartari and Turkman tribes of central Asia.(4) Anyhow, Dr. Bukhari has got no vast acceptance for his views. Dr. GA Grierson in proof of his claim says:

"To the philologists Kashmiri is a language of great importance, as it is the only example of an Aryan language in the condition of being converted from an analytic to a synthetic language".(5)

Kashmiri's script has remained changing in time to time, such as Sharda, Gurmukhi and Persian. But at present it is being written in Persian script like all other languages of the state except Ladakhi and Dogri, as these two languages are being written in Ladakhi and Deve-Nagri script, respectively. For some unique and specific

Languages of Jammu & Kashmir

sounds of Kashmiri not writable in Persian script, some special alphabets are designed. In Kashmiri there are 42 consonants and 16 vowels. Kashmiri is very rich in classic and latest literature. Gulraize, a book of poetry by Maqbool Shah Kralwari is as famous and important in classic literature of Kashmiri as Saif-ul-malook in Pahari's classic literature is. Similarly, kalaam-e-Sheikh-ul-Alam, poetry of Sheikh Noor-ud-Din Wali in classic literature of Kashmiri language is worldly known and is as important as Mathnavi of Molana Rome is. Both of these classical books, because of their importance have been translated in different languages, published in government and private sector. The treasure of thousands of Kashmiri books compromising on poetry and prose is available. Anthology Sone Adab and Sheeraza (some other special numbers) are

famous among the books being published in government sector in Jammu and Kashmir Academy of Art, Culture and Languages, Srinagar, since its establishment in the decade of 60's.

Pahari: Pahari is the second large language of Jammu and Kashmir and falls under Pishacha or Dardi group of languages which is a sub-group of Indo-Aryan dynasty of languages. As defined by GA Grierson, Pahari has its three main groups and each of its group is being spoken in different areas. According to GA Grierson:

"The Pahari language falls into three main groups. In the extreme east there is Khas-Kura or Eastern Pahari, commonly called Nepali, the Aryan language spoken in Nepal. Next inkumaan and

Garwal, we have the central Pahari languages kumaoni and Garwali. Finally in the west we have the western Pahari languages spoken in Jainsar, Bawar, The Simla hill states, Kulu, Mandiand Suket, Chamba and Western Kashmir".(6)

GA Grierson, no doubt has made the study of Pahari language easy to some extent by dividing it in three groups, but as far Western Pahari is concerned, he looks confused, because of its rapid flow like a river that made him to name it an unspecified Pahari in view of its several dialect. He says:

"Western Pahari consists of a great number of dialects varying almost from hill to hill".(6)

Pahari language and its speakers are called Pahari because of mountains. Mountains

have been termed as a special residence of Khasha tribes of Aryans by the historians. "Pahari speakers are scattered all over in hamalian hills from east to west".(7) Pahari language belongs to Khasha tribes of Aryans who according to historians have ruled once over Kashmir, Kashgar and Chitral. GA Grierson in this aspect says:

"It is probable that they once occupied an important position in Central Asia and those countries, places and rivers, such as Kashmir, Kashgar in Central Asia and Kashgar of Chitral were named after them".(6)

At present like some other important languages of the state Pahari too is being written in Persian script, whereas its ancient script was sharda invented in Sharda Peth (Sharda University) then established in Sharda village of Neelam Valley of Azad Kashmir, by the Budh scholars in the regimes of Ashoka

To be continued

گوشہ ادب

غزل
مذ ماڑے سی مؤڑ لیدے او
کھل کھلا چھوڑ دیندے او
پاداں دے طوفان دے وج
تختی ساڑی روڑ دیندے او
تخت چہ بی پیار دا جینا
حصے دے نال مؤڑ دیندے او
خوشیاں بلے غماں دے نال
ناٹھ ساڑا جیڑ دیندے او
چہ پیندا اے سب تھماں وعدے
پھل پھلا کے توڑ دیندے او

غزل
لے تجھے اچ منوں دکھ کے ہس کے داہن چلا گیا
سویاں پٹی کھانا کھانا والاس کے داہن چلا گیا
پیندے دا سنی دو گلاں کر دا دل تلی ہو جانا
ڈاڑی ہوئی کھنڈا دس دس کے داہن چلا گیا
کول او پیندا تامل دی بچہ گیری ہو سک دی ائی
کچ اولد دے ٹیلے ٹانگے کس کے داہن چلا گیا
دل دی جی زدی ائی ائی ائی ائی تے پیار رتی
مالاں کر او بارش بڑے کس کے داہن چلا گیا
اُس نے زلفاں دا کب سوزا دیاں وال چھاپا دے
تھرک پک پکے اہل دس کے داہن چلا گیا

غزل
کول میرے آما دے اس رنگ کدی
قوس دترج دے چھون ست رنگ کدی
رہتا میرے دل اچ پر دور جا کے اوه
ترسا کے منوں کر دا دے تھگ کدی کدی
تھماں دے وج جھ پائے کے پندے دے وج پھراں
انڈ دی میرے دل دے اے اٹنگ کدی کدی
تیری ہر بک گل تے اظہار سنج کس
تو سچا سچا اڈ دے ترا رنگ کدی کدی
پیار دا غماں لیرے دے جیوں دا
تیں جہر دی پتا داں ایہہ پنک کدی کدی
یاد جود آوے تیری مست جی ہستی
ہر آنگ مرا ہونے دے رنگ کدی کدی
رقیب میرا خادم فطرت سی اے مجبور
انڈواں بڑے کے بار دا دے ڈنگ کدی کدی

ہندکووان رامہ کالا چٹا
پرودا پوسر: ضیاءالرحمان (تیسری قسط)
پشاور شیلیہ بیون سنٹر
گراس کھاڑی دا اصل کردار او
تھماں دوایاں دیواں کھیاں اسوں آرام نی
ڈاکڑ ہوندا جس دے جتھ دج چہری آیا۔ اس کے جتھ پورے گل ایہہ بیہ دل
ہوندے۔ قصائی بی کدی کدی اس کول علاج ہوئی۔ قصائی کیندا شفا دتھریں والی اللہ
واس جاندا رہندا۔ ڈاکڑ بھندائے کہ تعالیٰ دی ذات اے۔ تسی خدا تے توکل کرو۔
قصائی اپنی چہری نال گا کول کونہیں اس ڈاکڑ بھندائے۔ ایہہ کبہہ شے دے۔ قصائی
خاطر او قصائی سی زیادہ فیض لہندا۔ بہت کیندا۔ ایہہ میں بعد وج تھماں تسی بک
سارے غریب لوک تھیرے کراہی تھیردین پیالی دودھ ل اسوں دیو۔
کراس ڈاکڑ دے جتھ دج شفا دے اناں دا
زیادہ فیض دا وئی ہوندا مگر او ادھر ادرسی ہوجاندا۔ ڈاکڑ خوش ہو کے قصائی کول
قرض لیکے علاج واسے آئی کول کھدین۔
بک دن ڈاکڑ دا آپڑا پتھر پیار دتی آئی اسں پتھر دل ہوئے۔ قصائی اس
ہوجاندا۔ ڈاکڑ اس دا علاج کردائے مگر
اس دیاں دوایاں اسے اٹھریں کردیاں۔ کیندا ایہہ بک ناپا بے تے کسی دکان
وت او اسں دورے دے ڈاکڑ اس کول
بی بی جاندا گروت بی اولد نی ہوندا۔ ڈاکڑ میں اسوں اللہ تعالیٰ دی مہربانی تھماں کر
پریشان ہوجاندا۔ قصائی نوں پگ لگدائے ایہہ ہواڑے پتھر دے ول ہوتیوں دا بہانہ بڑ
کر ڈاکڑ دا پتھر بہت سخت پیارے تا او اسں دا گئی اے۔ ذرا سوچ ڈاکڑ صیب ہواڑا پتھر
بچھڑیں واسے ڈاکڑ دے کھار جاندا۔ ڈاکڑ تھوڑیاں دوایاں گل ول کیوں نی ہوندا آیا۔
اسوں کیندا دے کالے میرے پتھروں ہو سکدائے کہ تھوڑیاں آپڑی کوئی غلطی یاد
خدا دل کر دیوے۔ قصائی چھندا اسوں آچا دے۔ تسی آپڑے چو اولی دور
تکلیف کبہہ دے۔ ڈاکڑ اسوں حقیقت کردیو۔ ڈاکڑ سوچدائے کہ اللہ تعالیٰ نے
بتا جاندا تے کیندا میں بتیری کوشش میرے جتھ وج جہری شفا بخش آئی اسوں
کر چکاواں۔ مگر اسے کوئی دوا آئی ہی نی پیندے جتھ کر کے ذرا پیر ہتھ آئی آتے
کردی۔ قصائی سوچدائے تے تے کھار جا کے مریناں میں زیادتی شروع کردتی آئی او
تھوڑی جی گوجو لیکے اٹھائے تے ڈاکڑ نوں فیصلہ کردائے کہ آئندہ میں انسانیت دی
کیندا تسی اسوں نہیں دیوے تھماں نوں خدمت کراس کی مریش سی زیادہ فیض نہ
دل کر دیوے۔ ڈاکڑ کیندا اسوں چھیاں لیاں۔

سورہ بقرہ آیت نمبر 137
ایہہ مجھ تسی جائز دے
قبول کیا توائے حق نوں
اللہ جائز دے توائے دل نوں
تسی رب دے راہ تے چلے
ہوئے راہ یاب منزل طی
خدا دے کارن جو منہ مؤمن
کافر ایہہ لوک خدی ہون
جوت سی ایہہ منہ ای مؤڑ دے
ان دا معاملہ رب تے چھوڑ
تسی ہر گز رخ نہ کرد
اللہ کافی توائے دے
سب کچھ سوز دے جائز دے اللہ

غزلیاں اچھی سائیں
بڑ جڑی پوئی کرے اکسیر جیوا
کال سمجھ تو اس نوں ہر باب آتے
تھیں تو کھی شہیاں ملا کر دے
کیما توں لا کے سیماب آتے
اچھا بیٹھے کم ذات اشرف کول
مرا جائو نہ سمجھ حساب آتے
لعل گوہر دج برتاں دے زلن سائیاں
کھکھ جاندا دے یاداں دے آب آتے
بڑنا دل دا خم آسان ہوندا
دل دا تختی پر بڑنا حال ہوندا
سائل حاصل مراد بن پھر دا نہیں
جس دا تختی دے دے سوال ہوندا
رحمت رب دی آوے تو دور رہندی
جس زور دا خم خیال ہوندا
نچاں وج اوہ ہوندا شمار سائیاں
لگا دھج دے مگر زوال ہوندا

غزل
آئی یاری نہ راس اکھیاں دی
ہوئی ذہنا اُٹاس اکھیاں دی
زنگانی دے بلدے صحرا دج
کس طراں بچھ سی یاس اکھیاں دی
چہ تک وعدہ نہ سی آخویرں دا
اُس نکل رہی آس اکھیاں دی
ہوڑ رہیاں نہ میرے دس دے وج
ٹھ گئی ہائے راس اکھیاں دی
سام کے رک نہ چہری ہو جاوے
اے ادای او اسں اکھیاں دی

غزل
سکندر حیات سکندر
آئی یاری نہ راس اکھیاں دی
ہوئی ذہنا اُٹاس اکھیاں دی
زنگانی دے بلدے صحرا دج
کس طراں بچھ سی یاس اکھیاں دی
چہ تک وعدہ نہ سی آخویرں دا
اُس نکل رہی آس اکھیاں دی
ہوڑ رہیاں نہ میرے دس دے وج
ٹھ گئی ہائے راس اکھیاں دی
سام کے رک نہ چہری ہو جاوے
اے ادای او اسں اکھیاں دی

غزل
آئی یاری نہ راس اکھیاں دی
ہوئی ذہنا اُٹاس اکھیاں دی
زنگانی دے بلدے صحرا دج
کس طراں بچھ سی یاس اکھیاں دی
چہ تک وعدہ نہ سی آخویرں دا
اُس نکل رہی آس اکھیاں دی
ہوڑ رہیاں نہ میرے دس دے وج
ٹھ گئی ہائے راس اکھیاں دی
سام کے رک نہ چہری ہو جاوے
اے ادای او اسں اکھیاں دی

سورہ بقرہ آیت نمبر 138-139
رنگ اللہ دے رنگ ای جاو
اس دے رنگ سی بہتر کبیرا
اوئی خالق رازق سب دا
بنڈگی اچ اس دے رنگے آں
راتی دے او ای دس دے
دل ساڑے سی بار نی ہوندا
کرول پھگلا نہیں کرلو
پاویں پھگلا نہیں کرلو
ساڑے دل اچ اوڈنی رہندے
تواوا بی تا خالق اوئی اے
بنڈگی اس دی کردے نی
اسی اس دا کھیرا من دے
اوڈنی ساڑا سب کچھ بیوے
اسی بندے خالص اس دے
(محمد ضیاء الدین)

امریکی جے ایچ لے کے ایرانی جہاز پاکستان سے رستے میں واپس لایا گیا

پٹرول مہنگا، اشیائے ضروریہ کی قیمتوں کو سامان سے بچھڑ گئیں

میں 15 تاریخ کے بعد مجموعہ دار طبقہ کا اندازا ہے کہ قرضدار ہونے سے گزرتے ہوئے اشیائے ضروریہ کی قیمتوں کو سامان سے بچھڑ گئیں۔

طبعی گھٹیاں دورانِ سچی تے زمانہ صحافت ضروری اے وزیر اعظم

مستند تے تعصب سی پاک غیر جانبدارانہ جرنل ای دخت تے اشاعت و نشریات ای اصل صحافت دی اساس اے۔

لاہور: وزیر اعظم شہباز شریف پاور سیکر کے امور سی متعلق اجلاس دی صدارت کر کے جین

گورنر فیصل کنڈی نال اے پی اے طارق اعوان دی ملاقات

پٹرول (بھارت کو نال پیٹرول) فیصل کنڈی نال گورنر فیصل کنڈی نال ملاقات کر کے گورنر فیصل کنڈی نال ملاقات کر کے۔

ڈرامیوٹک انسٹنس سے ڈیجیٹل سسٹم و اباضا طبقہ افتتاح کر دیا گیا

اصلاحاتی ایجنڈے تے عمل درآمد جاری اے، سسٹم و اجراء عمران خان دے وزیران برائے ڈیجیٹلائزیشن و ملکی تعمیر اے۔

سی این جی ٹیلی ویژن بند ہو جان تے ٹرانسپورٹرز شدید مشکلات دا شکار

پٹرول (بھارت کو نال پیٹرول) سی این جی ٹیلی ویژن بند ہو جان تے ٹرانسپورٹرز شدید مشکلات دا شکار۔

ندری نال آں دے دوریاں دے آسے پاسے تجاوات دی رپورٹ

رپورٹ دی بنیاد تے تجاوات دے خلاف پھر کاروائی عمل آج لینی چاہی، ڈی سی پٹرول۔

قدرتی گیس دی بندش، شہری تنگی ایل بی بی خریدنے تے مجبور

پٹرول (دب ڈیب) قدرتی گیس دی بندش، شہری تنگی ایل بی بی خریدنے تے مجبور۔

کوشش اے صوبے لےج اتحادی حکومت سہرائی جاوے فیصل کنڈی

بی بی آئی دے گیس لوک وزیر اعلیٰ دی تجویز دے خواہاں ون، جہاں پڑے میر جعفر تے میر صادق نا پچھلا تے وزیر اعلیٰ ہلالہ گوڑ۔

چیمبر پرسن بی بی آئی ایس بی روینہہ خالد دالائیوی پچھری سیشن دا انعقاد

پٹرول (دب ڈیب) چیمبر پرسن بی بی آئی ایس بی روینہہ خالد دالائیوی پچھری سیشن دا انعقاد۔

پٹور: گورنر خیبر پختونخوا فیصل کنڈی دے نال ہفتہ لیڈر شپ دے وفد دا گروپ فوٹو

دوئی عید، مہاراجاں اچ خریداری دے سلسلہ شروع ہو گیا

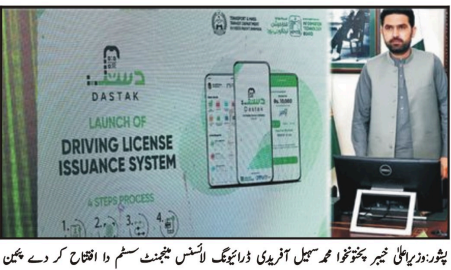
پٹرول (دب ڈیب) دوئی عید، مہاراجاں اچ خریداری دے سلسلہ شروع ہو گیا۔

مچھراں دی نشوونما اچ تیزی، لیبریا کیساں اچ خوفناک اضافہ ہو گیا

پٹرول (دب ڈیب) مچھراں دی نشوونما اچ تیزی، لیبریا کیساں اچ خوفناک اضافہ ہو گیا۔

وفاتی ہونو بائی بجٹ 2026-27 دی تیاریاں آخری مراحل لےج دا ختم

صوبائی حکومت وفاتی دے اعلان دے بعد راجن مگر طور تے تجاواں اچ صحت فیصد شکل اضافہ کری، چشن اچ 5 فیصد اضافہ ہوئی۔

پٹور: وزیر اعلیٰ خیبر پختونخوا جمیل آفریدی ڈرامیوٹک لائسنس سسٹم دا افتتاح کر کے جین

آئے دے 20 کو تھیلی دی قیمت اچ پچاس روپے دا اضافہ

پٹور (دب ڈیب) آئے دے 20 کو تھیلی دی قیمت اچ پچاس روپے دا اضافہ۔

پٹوراں شناک رکھڑیں ولے ڈیٹران نے نوی قیمتوں تے آنا دھجواں شروع کر دے

پٹور (دب ڈیب) پٹوراں شناک رکھڑیں ولے ڈیٹران نے نوی قیمتوں تے آنا دھجواں شروع کر دے۔

سی این جی ٹیلی ویژن بند ہو جان تے ٹرانسپورٹرز شدید مشکلات دا شکار

پٹرول (بھارت کو نال پیٹرول) سی این جی ٹیلی ویژن بند ہو جان تے ٹرانسپورٹرز شدید مشکلات دا شکار۔

قدرتی گیس دی بندش، شہری تنگی ایل بی بی خریدنے تے مجبور

پٹرول (دب ڈیب) قدرتی گیس دی بندش، شہری تنگی ایل بی بی خریدنے تے مجبور۔

چیمبر پرسن بی بی آئی ایس بی روینہہ خالد دالائیوی پچھری سیشن دا انعقاد

پٹرول (دب ڈیب) چیمبر پرسن بی بی آئی ایس بی روینہہ خالد دالائیوی پچھری سیشن دا انعقاد۔

دوئی عید، مہاراجاں اچ خریداری دے سلسلہ شروع ہو گیا

پٹرول (دب ڈیب) دوئی عید، مہاراجاں اچ خریداری دے سلسلہ شروع ہو گیا۔

مچھراں دی نشوونما اچ تیزی، لیبریا کیساں اچ خوفناک اضافہ ہو گیا

پٹرول (دب ڈیب) مچھراں دی نشوونما اچ تیزی، لیبریا کیساں اچ خوفناک اضافہ ہو گیا۔